

Cykliczny raport Grupy Granica z sytuacji na pograniczu polsko-białoruskim.

“Znajdujemy kolejne ciała w lasach. Kolejne ofiary śmiertelne kryzysu humanitarnego... wywołanego przez pozorną legalizację wywózek i politykę podwójnych standardów”.

grudzień 2022–styczeń 2023

*z aktualizacją liczby ofiar śmiertelnych do 17 lutego 2023

Sprawozdanie zostało sporządzone przez zespół komunikacyjny Grupy Granica.

Osoby kontaktowe:

Aleksandra Łoboda, Koordynatorka Zespołu Komunikacji Grupa Granica,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka, aleksandra.loboda@hfhr.pl, +48 665 477 656

Katarzyna Czarnota, Helsińska Fundacja Praw Człowieka,

katarzyna.czarnota@hfhr.pl, +48 602 254 656

GRUPAGRANICA

Spis treści

Kontekst:	3
Więcej ofiar śmiertelnych w miesiącach jesienno-zimowych	3
Wśród czynników, które przyczyniają się do zjawiska zaginięć lub śmierci migrantów i migrantek na granicy polsko-białoruskiej, należy przede wszystkim wymienić:	5
Wzrost liczby osób zaginionych	6
Liczby – skala kryzysu:	8
Kraje pochodzenia osób poszukujących ochrony na terenie Unii Europejskiej	8
Wywózki i przemoc ze strony służb obu państw	9
Pomoc medyczna	11
Najważniejsze orzeczenia sądowe i analizy prawne wydane w grudniu 2022 r. i styczniu 2023 r.	12
Raport z działań antyrepresyjnych Grupy Granica, realizowanych przez Kolektyw Szpila i Helsińską Fundację Praw Człowieka od początku trwania kryzysu humanitarnego (jesień 2021) do końca grudnia 2022 r.	12
Nowelizacja Ustawy o cudzoziemcach przegłosowana przez Sejm	13
Postulaty zmian	15

Kontekst:

Grupa Granica od sierpnia 2021 roku monitoruje sytuację na polsko-białoruskim pograniczu. Zmiany w prawie wprowadzone w drugiej połowie 2021 r. oraz praktyka zwracania do Białorusi migrantów i migrantek przekraczających polską granicę w sposób nieuregulowany doprowadziły do rażących naruszeń praw osób migrujących, takich jak prawo do azylu, prawo do poszanowania godności, prawo do bezpieczeństwa osobistego i wolności, prawo do wolności od tortur, a nawet prawo do życia. Ta niezgodna z prawem praktyka, krytycznie oceniona przez sądy krajowe w dotychczas wydanych wyrokach, doprowadziła do szeregu negatywnych skutków, w tym także **wzrastającej liczby ofiar śmiertelnych** oraz osób zaginionych.

Więcej ofiar śmiertelnych w miesiącach jesienno-zimowych

W momencie publikacji raportu pojawiły się doniesienia o kolejnych przypadkach śmiertelnych na pograniczu. Niniejszy raport dokumentuje liczbę ofiar śmiertelnych do dnia 17 lutego – między 1 grudnia 2022 a 17 lutego 2023 odnaleziono 9 ciał. Tylko część osób udało się zidentyfikować. Byli wśród nich m.in.: Pan Jaber Al Jawabra z Syrii, Pan Ibrahim Jaber Ahmed z Jemenu i Pan Tawfik Ali Omar Ahmed Al-Hushibiri z Jemenu. Jesteśmy w kontakcie z częścią rodzin osób zmarłych, podkreślając, że żadna z tych osób nie jest przypadkową ofiarą śmiertelną.

W ostatnim czasie otrzymujemy również wiele zgłoszeń od osób, które deklarują, iż widziały niezidentyfikowane ciała podczas przejścia przez lasy – zarówno po stronie polskiej, jak i białoruskiej. Liczne zgłoszenia tego typu wskazują, że ofiar śmiertelnych na pograniczu polsko-białoruskim jest prawdopodobnie dużo więcej, niż oficjalnie potwierdzonych.

Od początku kryzysu humanitarnego do 17 lutego 2023 **potwierdzono przynajmniej 37 ofiar śmiertelnych po obu stronach granicy. Całkowita liczba ofiar śmiertelnych nie jest znana ze względu na trwający wiele miesięcy brak dostępu do strefy przygranicznej dla niezależnych badaczy, organizacji pomocowych i dziennikarzy.** Przyczynami dotychczas zgłoszonych zgonów były najczęściej hipotermia oraz utonięcie.

Zimą i jesienią wzdłuż granicy polsko-białoruskiej występują szczególnie niebezpieczne i trudne warunki pogodowe. W związku z tym, że granica pomiędzy Polską a Białorusią to tereny przede wszystkim gęsto zalesione, a często także bagienne, już samo pozostawienie migrantów i migrantek bez odpowiedniego zabezpieczenia przed wychłodzeniem i wygłodzeniem organizmu może prowadzić do utraty przez te osoby zdrowia lub życia. Sposób zwracania osób migrujących do Białorusi, polegający najczęściej na wywożeniu ich do lasu granicznego oraz zmuszaniu do przekroczenia zapory przez bramki dla zwierząt lub rzeki graniczne, należy uznać za wysoce niehumanitarny. Organizacje i osoby niosące pomoc humanitarną i medyczną na pograniczu regularnie odnotowują przypadki odmrożenia kończyn (prowadzące w skrajnych przypadkach nawet do ich amputacji), zatruc pokarmowych będących skutkiem braku dostępu do wody pitnej, hipotermii, złamań oraz innych urazów. Migranci i migrantki pozostawieni przez polskie służby mundurowe bez możliwości wezwania pomocy medycznej, dostępu do ciepłego schronienia, żywności i wody pitnej często dodatkowo są narażeni na bezpośrednią przemoc ze strony białoruskich funkcjonariuszy, przemytników i handlarzy ludźmi. **Ryzyko utraty zdrowia lub życia dotyczy w szczególności osób należących do grup wrażliwych, takich jak dzieci, osoby starsze oraz osoby chore i osoby z niepełnosprawnością. Z tych powodów od końca września 2021 roku sytuacja na pograniczu polsko-białoruskim definiowana jest przez obrońców praw człowieka jako kryzys humanitarny.**

Budowa płotu granicznego, która została ukończona latem 2022 roku, nie zamknęła szlaku migracyjnego, ale uczyniła drogę bardziej niebezpieczną – migranci i migrantki albo przeskakują przez ogrodzenie, albo obchodzą je dookoła, co zwykle oznacza konieczność przeprawy przez rzekę, bagna lub tereny podmokłe i w efekcie więcej osób doznaje po drodze obrażeń i wymaga pomocy medycznej – widzimy konieczność wprowadzania odpowiednich procedur, które pozwolą na skuteczne udzielanie pomocy medycznej osobom w bezpośrednim zagrożeniu zdrowia lub życia. **Jedynie poprzez mechanizmy szybkiego reagowania oraz procedury zapobiegające występującym w przeszłości przypadkom ignorowania informacji dotyczących zagrożenia zdrowia lub życia migrantek i migrantów uda się zapobiec kolejnym przypadkom ofiar śmiertelnych.**

Wśród czynników, które przyczyniają się do zjawiska zaginięć lub śmierci migrantów i migrantek na granicy polsko-białoruskiej, należy przede wszystkim wymienić:

- **Przymusowe zawracanie migrantów i migrantek do Białorusi bez wszczęcia wobec nich odpowiednich procedur administracyjnych pozwalających na zbadanie ich indywidualnej sytuacji**, w tym sytuacji rodzinnej, stanu zdrowia czy deklarowanej obawy przed prześladowaniami w przypadku powrotu do kraju pochodzenia,
- **Utrudnienia w dostępie do procedur ochronnych** wynikające z udokumentowanej praktyki ignorowania przez funkcjonariuszy Straży Granicznej deklarowanej przez migrantów i migrantki woli złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w toku procedury zawrócenia do Białorusi,
- **Uszkodzenia telefonów migrantek i migrantów** zarówno przez białoruskie, jak i polskie służby graniczne, co zostało już wielokrotnie udokumentowane przez organizacje niosące pomoc humanitarną osobom przekraczających polsko-białoruską granicę,
- **Nieidentyfikowanie i niewprowadzanie do żadnego oficjalnego rejestru danych osobowych części osób** zawracanych do linii granicy na podstawie Rozporządzenia granicznego MSWiA,
- **Arbitralne pozbawianie osób migrujących wolności przed zawróceniem do Białorusi**, w toku którego nie umożliwia się osobom zatrzymanym dostępu do tłumacza ani pełnomocnika oraz nie umożliwia się im poinformowania osób bliskich o zatrzymaniu,
- **Brak sprawnych mechanizmów identyfikacji osób należących do kategorii szczególnego traktowania**, w tym dzieci bez opieki, osób z niepełnosprawnościami, osób w złym stanie zdrowia, kobiet w ciąży itd.,
- **Brak sprawnego mechanizmu ochrony przed handlem ludźmi**,
- **Kryminalizacja udzielania pomocy humanitarnej i medycznej**, rozumiana jako próba wywołania efektu mrożącego poprzez wszczynanie postępowań karnych wobec osób niosących pomoc humanitarną i medyczną osobom przekraczającym polsko-białoruską granicę,
- **Trudne warunki naturalne** – zagrożenie dla życia ludzi stanowi już samo pozostawienie w ujemnej temperaturze na terenie bagiennym, w Puszczy Białowieskiej,

- **Pogoda** z temperaturami, które zimą mogą spaść nawet do -20 stopni Celsjusza, co naraża migrantów na hipotermię i śmierć,
- **Bariery instytucjonalne i administracyjne**, na które napotykają rodziny, chcące uzyskać informacje na temat swoich zaginionych krewnych spowodować wszczęcie śledztwa w tym zakresie,
- **Brak działań poszukiwawczych i ratunkowych w lasach przygranicznych**, mimo że powszechnie wiadomo, iż wielu migrantów korzysta z tej niebezpiecznej trasy migracyjnej i przynajmniej niektórzy z nich mogli zgubić się w lesie lub wręcz nie przeżyć podróży. Coraz częściej aktywiści i dziennikarze znajdują kolejne ciała.

Wzrost liczby osób zaginionych

Sz szczególnie teraz, gdy warunki są tak trudne, każda wywózka to zwiększenie ryzyka utraty zdrowia, śmierci lub zaginięcia. Codziennie otrzymujemy zgłoszenia od osób, których bliscy w ostatnim czasie zaginęli na pograniczu. **Łącznie od początku kryzysu humanitarnego otrzymaliśmy 226 zgłoszenia o 317 osobach zaginionych. Udało się odnaleźć 92 z nich, z czego 12 stanowiły ofiary śmiertelne.** Oznacza to, że nadal nie mamy żadnej informacji o tym, co dzieje się z 225 osobami. Niektóre z nich odnajdują się po paru miesiącach w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. W niektórych przypadkach odnajdywane są ciała poszukiwanych. Informacje dotyczące osób zaginionych, które trafiają do osób i organizacji świadczących pomoc humanitarną i prawną na polsko-białoruskim pograniczu najczęściej pochodzą od ich rodzin lub współtowarzyszy podróży. **Większość zgłoszeń jest przyjmowanych w sezonie jesienno-zimowym, czyli wtedy, kiedy zagrożenie utratą zdrowia lub życia na skutek pozostawania w lesie bez dostępu do odpowiedniej pomocy jest największe.**

Ze względu na rosnące zagrożenie handlem ludźmi część osób, które znalazły się na pograniczu polsko-białoruskim, mogła zaginąć w wyniku celowych działań przemytników i handlarzy ludźmi. **Uzasadnionym jest przypuszczenie, że wśród osób zaginionych są także dotychczas niezidentyfikowane ofiary śmiertelne, a ich ciała znajdują się na trudno dostępnych terenach leśnych, np. na bagnistych terenach Puszczy Białowieskiej.** Należy oczywiście założyć, że w niektórych przypadkach przyczyną braku podejmowania kontaktu mogło być świadome zerwanie relacji z rodziną przez osobę poszukiwaną. **Nawet jednak biorąc pod uwagę tą okoliczność, skala zaginięć i ofiar śmiertelnych na polsko-**

białoruskim pograniczu powinna prowadzić do reakcji odpowiednich instytucji państwowych i międzynarodowych.

Statystyki – Interwencje humanitarne i działania podjęte między 1 grudnia 2022 a 31 stycznia 2023

Grupa Granica to nieformalna koalicja, wspierana w określonych obszarach przez organizacje pozarządowe, instytucje i osoby indywidualne; działa nieprzerwanie od sierpnia 2021 roku. Powstała w odpowiedzi na kryzys humanitarny na granicy polsko-białoruskiej. W tym czasie wspólnie udało nam się stworzyć m.in. mechanizmy udzielania pomocy humanitarnej, prawnej i medycznej w bardzo trudnych warunkach związanych z kryzysem humanitarnym, systematycznym łamaniem prawa przez funkcjonariuszy państwowych oraz towarzyszącą temu kryminalizacją migracji i udzielania pomocy humanitarnej. Działania realizowane w nieformalnej koalicji umożliwiły wsparcie wielu migrantek i migrantów oraz w niektórych przypadkach zapobiegły kolejnym przypadkom śmierci na pograniczu polsko-białoruskim. Od początku kryzysu humanitarnego apelujemy o deeskalację przemocy oraz respektowania polskiego i międzynarodowego prawa. Podkreślamy, że bezpieczeństwo Polski jest możliwe tylko i wyłącznie w przypadku stosowania przewidzianych w prawie procedur azylowych, oraz poszanowania praw i godności migrantów i migrantek, jednocześnie zapobiegając kolejnym ofiarom śmiertelnym kryzysu humanitarnego.

W ostatnim czasie otrzymaliśmy również informacje o licznych grupach ludzi przetrzymywanych po stronie białoruskiej. Z relacji osób, którym udało się przejść na stronę polską, wynika, że bardzo często migrantki i migranci są uwięzieni w strefie przygranicznej przez białoruskich munduowych. **Osoby przebywające po stronie białoruskiej są w dużym stopniu narażone na niebezpieczeństwo związane z działaniami siatek przemytniczych, handlem ludźmi, a także przemocą ze strony białoruskich służb munduowych.** Dzieje się tak w wyniku braku możliwości skorzystania z legalnych i bezpiecznych dróg ubiegania się o ochronę.

Niniejszy raport skupia się na pomocy humanitarnej, udzielanej przez Grupę Granica osobom, które znajdowały się na terenie Polski. Od początku kryzysu humanitarnego udzieliliśmy pomocy medycznej i humanitarnej co najmniej **14.500 osobom**. Pomoc nie kończy się jednak w lasach biegnących wzdłuż granicy polsko-białoruskiej. Inicjatywy wspierające i zrzeszone w koalicji udzielają także pomocy prawnej, psychologicznej i rzeczowej osobom osadzonym w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców, w których prawa człowieka są także nagminnie łamane. Ze względu na brak rozwiązań systemowych wsparcie potrzebne jest także osobom, które opuściły detencję lub uniknęły jej. Współpracujący z Grupą Granica prawnicy i prawniczki podejmują także działania prawne w celu systemowej poprawy realizacji praw migrantów i migrantek w Polsce.

Liczby – skala kryzysu:

Między 1 grudnia a 31 stycznia:

- **724 osoby** zgłosiły się do nas z prośbą o pomoc, z czego min. 12 zgłoszeń dotyczyło dzieci,
- udało nam się dotrzeć z pomocą do **278 osób**,
- co najmniej **56 interwencji** wymagało udzielenia profesjonalnej pomocy medycznej,
- otrzymaliśmy **25 zgłoszeń** o zaginięciach na pograniczu,
- zarejestrowaliśmy **544 nielegalnych wywózek**,

Od początku grudnia do 17 lutego odnaleziono ciała **9 ofiar śmiertelnych kryzysu humanitarnego** po obu stronach granicy.

Wśród osób, które zgłaszają się do nas z prośbą o pomoc humanitarną i medyczną, znajdują się zarówno mężczyźni, jak i kobiety, w tym kobiety ciężarne, dzieci, małe dzieci bez opieki, osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami.

Kraje pochodzenia osób poszukujących ochrony na terenie Unii Europejskiej

Wśród osób, które zgłosiły się do nas z prośbą o pomoc humanitarną i medyczną, w opisywanym okresie **najwięcej osób pochodziło z Syrii**. Oprócz tego, wielu

migrantów i migrantek pochodziło z **Jemenu, Iraku, Sudanu, Afganistanu, Demokratycznej Republiki Konga, Etiopii czy Erytrei**. W zdecydowanej większości ci, którym udzielamy pomocy, uchodzą z krajów, w których od lat trwają kryzysy, konflikty i głód, uniemożliwiające bezpieczne życie. Ludzie zmuszeni są szukać bezpieczeństwa gdzieś indziej. Możemy się spodziewać, że **liczba migrantów i migrantek w następnych miesiącach będzie rosnąć**, jako że prawdopodobnie warunki życia w wielu miejscach na świecie będą coraz gorsze, choćby biorąc pod uwagę zmiany klimatyczne i intensyfikację konfliktów zbrojnych. Brak odpowiednich działań będzie prowadził do eskalacji przemocy i kolejnych ofiar śmiertelnych.

Duża część osób poszukujących schronienia ucieka przed prześladowaniami politycznymi lub rażącymi naruszeniami praw człowieka. Niektóre z nich są w swoich krajach prześladowane np. ze względu na orientację seksualną lub działalność antyrządową. **Osoby, których wolności są w taki sposób ograniczane, mają prawo do tego, aby poszukiwać bezpieczeństwa gdzieś indziej.**

Wywózki i przemoc ze strony służb obu państw

W grudniu 2022 r. i styczniu 2023 r. **298 osób zadeklarowało, że doświadczyło łącznie 544 wywózek**. Wiele osób jest poddanych wielokrotnym wywózkom (nawet do kilkudziesięciu razy). W ciągu ostatnich dwóch miesięcy **84 osoby oświadczyły, że poddano ich więcej niż jednej wywózce**. Wywózki stanowią naruszenie prawa międzynarodowego oraz polskiej konstytucji. Polscy mundurowi bezpośrednio narażają migrantów i migrantki na niebezpieczeństwo, co stanowi **złamanie międzynarodowej zasady *non-refoulement***, zgodnie z którą nie można odsyłać nikogo do kraju, w którym może mu grozić niebezpieczeństwo. Takim krajem jest Białoruś, w której służby stosują przemoc i naruszenia praw osób migrujących. Ze względu na powszechność tego zjawiska, można uznać, że **służby w sposób świadomy narażają bezpieczeństwo osób przekraczających granicę, za co może im grozić odpowiedzialność karna.**

Wywózkom bardzo często towarzyszy przemoc ze strony zarówno polskich, jak i białoruskich służb. Bardzo często ze względu na brak wsparcia grupy osoby

podróżujące samotnie są najbardziej narażone na schwywanie i przemoc. W opisywanym okresie otrzymaliśmy zgłoszenia m.in. od siedemnastoletniej dziewczyny podróżującej samotnie, która relacjonowała, że wywieziono ją trzykrotnie mimo próśb o azyl. Podobną relację zdał 16-letni Egipcjanin, który – zgodnie z jego świadectwem – był 7-krotnie wywożony do Białorusi mimo wielokrotnie wyrażonej woli o ubieganie się o ochronę międzynarodową. Pozostałe osoby podróżujące samotnie były wywożone nawet po 20 razy. **Łącznie w grudniu i styczniu otrzymaliśmy zgłoszenia o 23 wywiezionych dzieciach i osobach małoletnich, z czego min. 4 osoby podróżowały bez opieki.**

Migranci i migrantki zgłaszali też doświadczenie przemocy towarzyszącej wywózkom. **Ze strony polskich służb opowiadali o biciu, groźbach, przyskaniu gazem pieprzowym po twarzy, odbieraniu odzieży i prowiantu, a także niszczeniu i kradzieży telefonów.** Niszczenie obuwia i odzieży jest szczególnie wyrafinowaną formą okrucieństwa lub upokarzania, a w miesiącach zimowych, kiedy temperatury spadają poniżej zera, może powodować bezpośrednie zagrożenie zdrowia lub życia. Podobne ryzyko stanowi niszczenie telefonów osób w drodze, jako że uniemożliwia wezwanie pomocy i skontaktowanie się z rodziną. **W opisywanym okresie 100 osób zadeklarowało, że doświadczyły przemocy ze strony polskich służb.**

Z relacji osób przekraczających granicę wynika, **że służby białoruskie często stosują bardziej brutalne formy, np. bijąc migrantów i migrantki różnymi ciężkimi narzędziami (pałki, kije, metalowe pręty).** Jeden z mężczyzn opisywał, jak służby pobiły jego brata młotkiem, w wyniku czego cierpiał na wymioty, zaburzenia świadomości i nie mógł się ruszać. **W grudniu i styczniu 67 osób zadeklarowało, że doświadczyły przemocy ze strony służb białoruskich.**

Polska Straż Graniczna na koniec grudnia zadeklarowała, że od początku kryzysu humanitarnego wywozła 50.000 osób do Białorusi. Wiele osób deklaruje też, że nie otrzymuje żadnych dokumentów w chwili wywózki, co także narusza prawo. Ze względu na liczne świadectwa i udokumentowane przypadki przemocy, mamy przesłanki, aby podejrzewać, że **wywózek było znacznie więcej, jako że wiele z nich odbywa się poza formalnymi procedurami.**

Pomoc medyczna

Na Podlasiu cały czas panują bardzo trudne warunki działania i częste zmiany temperatur. W opisywanym okresie temperatura spadała często poniżej zera stopni, wraz z opadami śniegu. **Takie warunki zwiększają ryzyko hipotermii, odmrożeń i innych urazów.** Osoby przekraczające granice są często wprowadzane w błąd.

Dzięki wsparciu lokalnych lekarek i lekarzy oraz medyków i medyczek zatrudnionych przez inne organizacje humanitarne, współpracujące z Grupą Granica - Intersos i Lekarzy bez Granic - możliwe jest udzielanie profesjonalnej pomocy medycznej. Jest to bardzo ważne, szczególnie w kontekście obecnych warunków pogodowych skutkujących hipotermią oraz zwiększonej liczby urazów w wyniku przekraczania muru wysokiego na 5 metrów. **W niektórych przypadkach hipotermia jest na tyle głęboka, że - jak stwierdzają obecne przy interwencji medycznej i medycy - gdyby pomoc została udzielona kilka godzin później, pacjent lub pacjentka mogliby nie przeżyć.** Przypominamy też, że u większości stwierdzonych ofiar śmiertelnych przyczyna zgonu była związana z wychłodzeniem.

Jeśli chodzi o urazy związane z murem na granicy polsko-białoruskiej, od momentu jego powstania obserwujemy ich coraz więcej. **Są to m.in. różnego rodzaju złamania, zwichnięcia, głębokie rany.** Często obserwujemy także **problemy żołądkowe, wynikające z braku dostępu do wody pitnej, a także stopy okopowe,** czyli opuchnięte, przemoczone lub odmrożone stopy, co powodowane jest długotrwałym noszeniem butów w wilgotnym środowisku.

Najważniejsze orzeczenia sądowe i analizy prawne wydane w grudniu 2022 r. i styczniu 2023 r.

Raport z działań antyrepresyjnych Grupy Granica, realizowanych przez Kolektyw Szpila i Helsińską Fundację Praw Człowieka od początku trwania kryzysu humanitarnego (jesień 2021) do końca grudnia 2022 r.

Raport przedstawia formy represji wobec osób niosących pomoc humanitarną na granicy polsko-białoruskiej w 2021 i 2022 roku. Wśród nich znajdują się wielogodzinne przetrzymywanie w lesie w atmosferze zastraszania i braku informacji, agresja werbalna oraz przemoc fizyczna. **Od początku roku 2022 zaobserwowano też wzmożoną tendencję do stawiania aktywistom i aktywistkom niosącym pomoc humanitarną poważniejszych zarzutów z kodeksu karnego, a także wzrastającą agresję i nadużywanie środków przymusu bezpośredniego przez polskich mundurowych.** Autorzy i autorki raportu zaznaczają też, że nie jest wykluczone, że aktywistki i aktywiści będą musieli się zmierzyć z falą kolejnych represji.

Raport wskazuje też, że rozstrzygnięcia sądów w mijającym roku pokazały, że **głównym celem represji ze strony służb mundurowych wobec osób niosących pomoc humanitarną na pograniczu polsko-białoruskim jest wywołanie tzw. efektu mroźącego, zmierzającego do zastraszania, czy zniechęcenia.** W zdecydowanej większości spraw sądy umarzają postępowania, wydają wyroki uniewinniające i nie uwzględniają wniosków o tymczasowe aresztowanie, jednocześnie wskazując w treści postanowień, iż konieczność niesienia pomocy osobom jej potrzebującym nie powinna podlegać żadnej wątpliwości.

Link do raportu: <https://hfhr.pl/aktualnosci/sprawozdanie-z-dzialan-antyrepresyjnych>

Nowelizacja Ustawy o cudzoziemcach przegłosowana przez Sejm

W czwartek, 26 stycznia, Sejm przegłosował nowelizację Ustawy o cudzoziemcach, która w rażący sposób narusza prawa migrantów i migrantek, m.in. prawo do sprawiedliwej procedury, skutecznego środka odwoławczego i ochrony sądowej.

Jedną z najbardziej niepokojących zmian jest **przeniesienie niektórych kompetencji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców na Komendanta Głównego Straży Granicznej**. Chodzi m.in. o udzielanie zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany. W praktyce oznacza to, że migrantki i migranci będą musieli odwołać się od decyzji Straży Granicznej o deportacji do Straży Granicznej, co jest bezpośrednim złamaniem prawa do sprawiedliwej procedury. **Zgodnie z prawem unijnym, każda decyzja o zobowiązaniu do powrotu powinna być poddawana niezależnej kontroli sądowej.**

Obawę wzbudza też fakt, że wiele decyzji podejmowanych przez Straż Graniczną jest uznawanych przez sądy za niesłuszne. Dla przykładu, jak wskazuje w swoim stanowisku Helsińska Fundacja Praw Człowieka: "Tylko w jednym miesiącu w 2019 r., Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie rozpatrzył 37 spraw dotyczących odmowy wjazdu na terytorium RP, w których udało się jednoznacznie ustalić, że skarżący rzeczywiście wskazywali na aspekty związane z wolą ubiegania się w Polsce o ochronę międzynarodową. Aż w 25 przypadkach WSA uchylił decyzje organów administracji obu instancji, tj. Komendanta Głównego Straży Granicznej oraz komendantów poszczególnych Placówek Straży Granicznej, a jedynie w 12 postępowaniach oddalił skargi, utrzymując w mocy decyzje o odmowie wjazdu."

Projekt ustawy zakłada też **skrócenie terminu na wniesienie odwołania od decyzji deportacyjnych o połowę**. Zmiana jest o tyle absurdalna, że migrant lub migrantka będą mieli 7 dni zamiast 14 na odwołanie się, podczas gdy postępowania deportacyjne toczą się zwykle przez wiele miesięcy. W praktyce nie wpłynie to na przyspieszenie całej procedury, a jedynie **utrudni skorzystanie z prawa do odwołania**. Spodziewamy się, że skrócony czas będzie dużym utrudnieniem dla migrantek i migrantów, dla których postępowanie

administracyjne jest wymagające, zwłaszcza ze względu na brak znajomości języka polskiego.

Rażącym naruszeniem jest proponowane **uchylenie art. 331 ustawy, który zawiesza zobowiązanie do powrotu w oczekiwaniu na rozpatrzenie przez wojewódzki sąd administracyjny skargi na decyzję deportacyjną.**

Nowelizacja dopuszcza możliwość wykonania zobowiązania do powrotu przed rozpatrzeniem przed sąd skargi na decyzję, co pozbawia migrantki i migrantów ich konstytucyjnego prawa do sądu i skutecznego środka zaskarżenia. Przypominamy, że prawa te obowiązują wszystkie osoby znajdujące się na terytorium Polski. Stanowczo podkreślamy, że **zmiana ta jest niezgodna z prawem, jako że jest sprzeczna z zasadą dwuinstancyjności postępowania.** Kodeks postępowania administracyjnego mówi wprost, że decyzja nie może zostać wykonana przed upływem terminu do wniesienia odwołania.

Ustawa zakłada też **możliwość wpisania danych migrantów i migrantek do Systemu Informacji Schengen jeszcze przed wydaniem ostatecznej decyzji zobowiązującej do powrotu.**

Oznacza to, że jeśli taka osoba zostanie wpisana do systemu SIS, a ostatecznie nie zostanie zobowiązana do powrotu, będzie ponosić negatywne konsekwencje do czasu, aż na jej wniosek dane zostaną z Systemu wykreślone. Przykładowo, może zostać pozbawiona możliwości przekraczania granic.

Bardzo istotnym naruszeniem jest też **wprowadzenie nowego instrumentu prawnego – decyzji o odmowie wjazdu i pobytu migranta lub migrantki**, które wydawane będą w postępowaniu jednoinstancyjnym i których nie będzie się doręczać osobom zainteresowanym. HFPC zauważa, że przesłanki zapisane w ustawie są tak ogólne, że mogą prowadzić do podejmowania decyzji w sposób uznaniowy.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka przygotowała analizę wszystkich zmian proponowanej nowelizacji. Zachęcamy do zapoznania się ze stanowiskiem: https://hfhr.pl/aktualnosc/nowelizacja-ustawy-o-cudzoziemcach-opinia-helsinskiej-fundacji-praw-czlowieka?fbclid=IwAROKGG28Ptga1luN2dKzRmV8e4puG4Ef3GKDshNTsF_inVxpzKLrvfy2ugo

Postulaty zmian:

- 1) podjęcie działań zmierzających do przeciwdziałania kolejnym śmierciom i zaginięciom na pograniczu;
- 2) zaprzestanie bezprawnych wywózek stanowiących nie tylko pogwałcenie prawa polskiego, międzynarodowego i unijnego, ale także bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia osób migrujących;
- 3) zapewnienie zgodności prawa polskiego ze standardem konstytucyjnym, międzynarodowym i unijnym, w szczególności: uchylene przepisów Rozporządzenia MSWiA z sierpnia 2021 r. wprowadzających możliwość zawrócenia cudzoziemca do linii granicy państwowej oraz przepisów dotyczących wydawania postanowień o opuszczeniu terytorium RP wprowadzonych nowelizacją ustawy o cudzoziemcach w październiku 2021 r., a także odwrócenie zmian naruszających prawa migrantów i migrantek, wprowadzanych przez projekt nowelizacji ustawy o cudzoziemcach z 26 stycznia 2022 r.;
- 4) stworzenie godnych i bezpiecznych warunków do zgodnego z prawem ubiegania się o ochronę międzynarodową na granicy polsko-białoruskiej, także poza przejściami granicznymi, z poszanowaniem prawa międzynarodowego i unijnego;
- 5) przestrzeganie procedur przewidzianych prawem, polegających na przyjmowaniu wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej lub wszczynanie postępowań o zobowiązanie do powrotu wobec cudzoziemców, którzy przekroczyli granicę Polski w sposób nieuregulowany;
- 6) wprowadzenie mechanizmów identyfikacji celem zapewnienia szczególnej ochrony osobom należącym do grup wrażliwych, w tym przede wszystkim dzieciom, ofiarom handlu ludźmi, ofiarom tortur, kobietom w ciąży, osobom starszym, osobom chorym i osobom z niepełnosprawnościami;
- 7) zapewnienie przez służby państwowe pomocy rodzinom poszukującym swoich zaginionych bliskich;
- 8) zapobieganie i zdecydowane reagowanie na nadużycia, przekroczenia uprawnień lub niedopełnianie obowiązków przez funkcjonariuszy wykonujących służbę na granicy polsko-białoruskiej;
- 9) rzetelne informowanie społeczeństwa o sytuacji na granicy polsko-białoruskiej i zaprzestanie prezentowania zjawiska migracji wyłącznie w kategoriach zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa;

- 10) zapewnienie wsparcia mieszkańcom i mieszkankom terenów pogranicza oraz wdrożenie programów naprawczych pozwalających odwrócić negatywne skutki kryzysu humanitarnego;
- 11) stosowanie detencji wobec migrantów i migrantek tylko w ostateczności, zgodnie z polskim prawem i standardami praw człowieka, a także zapewnienie godnych i humanitarnych warunków w oczekiwaniu na decyzję w sprawie statusu. Zapewnienie szczególnej ochrony dzieciom, osobom o słabym stanie zdrowia i ofiarom przemocy.